

EL LECTOR ACCIDENTAL

VICENÇ PAGÈS JORDÀ

Escriure després d'Auschwitz

POLAND FILES AUSCHWITZ-BIRKENAU

Aquest mes fa vuitanta anys que es va començar a construir Auschwitz-Birkenau, el complex més gran que s'ha destinat mai a l'extermini sistemàtic. En menys de tres anys va posar fi a la vida de més d'un milió d'éssers humans i en va eliminar els cossos. Resulta impossible fer-se una idea del que sentien els presos dins aquell camp, però unes quantes persones ens han ajudat a acostar-nos-hi. Un és Claude Lanzmann, que al documental *Shoah* dona veu a desenes de testimonis directes, des de deportats fins a veïns dels camps o ferroviaris que hi conduïen els presos. L'altra és Montserrat Roig, que amb escassos mitjans va escriure un llibre tan necessari i irreplicable com *Els catalans als camps nazis*. Un dels protagonistes és Joaquim Amat-Piniella, que ens va deixar un llibre magnífic, *K.L. Reich*, que novel·la la vida a Mauthausen.

Theodor W. Adorno va parlar de la dificultat d'escriure poesia després d'Auschwitz. Avui vull destacar tres autors que han deixat testimoni en prosa d'aquell camp.

Nascut a Viena el 1912, Jean Améry ja era escriptor abans de ser capturat per la Gestapo. Als textos que va escriure després de la guerra defensa el ressentiment de les víctimes i es nega a deixar-se influir per les pressions a favor del perdó i de l'oblit, perquè no vol convertir-se en còmplice dels torturadors ni

dels assassins. En un dels seus assajos més coneguts, *A les fronteres de l'esperit*, explica que a Auschwitz era preferible tenir habilitats manuals que no pas intel·lectuals, perquè no hi havia res tan útil com el domini d'una feina pràctica per augmentar les probabilitats –escasses– de sobreviure. Améry constata el menyspreu amb què eren tractats els intel·lectuals, no només pels capítols del camp, sinó també pels altres presos. Hi afegeix que la imaginació estètica era inútil, i que el pensament racional-analític conduïa a l'autodestrucció. Al camp no servia de res ser crític, perquè només l'acceptació de la realitat podia menar a l'adaptació, que era l'única manera de sortir-se'n.

Primo Levi, nascut a Torí el 1919, era químic quan va ser deportat a Auschwitz. Améry, que assegura que van coincidir al mateix barracó, l'anomena *el Perdonador*, però Levi afirma que no va perdonar mai ningú, sinó que tan sols va mirar de transmetre la seva experiència de la manera més exacta possible. Coincideix amb Améry quan constata que en un camp d'extermini era pitjor ser culte que inculte, no només perquè la poca familiaritat amb el treball manual podia comportar la mort, sinó també perquè el conreu de l'esperit augmentava la humiliació que sentia el presoner. En canvi, Levi discrepa amb Améry a l'hora

AUTORS COM AMÉRY, LEVI I KERTÉSZ ENS HAN AJUDAT A ACOSTAR-NOS A L'EXPERIÈNCIA VISCUDA EN AQUELL CAMP

de sostenir que la cultura podia ser útil a Auschwitz, si bé no sempre ni per a tothom. Al seu llibre *Si això és un home* recull el moment en què recorda de memòria uns versos de la *Divina Comèdia* que el fan sentir, encara que fos uns instants, "alçat de terra".

Imre Kertész va néixer a Budapest el 1929 i va arribar a Auschwitz quan era un adolescent. Com Levi, als seus assajos té en compte Améry quan diu que, encara que l'intel·lecte no li fos útil al camp, sí que va servir per deixar escrita la seva experiència. Pel que fa a les ficcions que recreen Auschwitz, Kertész té paraules dures per a *La llista de Schindler*, de Steven Spielberg, que considera *kitsch*. Al que anomena "l'estilització de l'Holocaust", al "sentimentalisme de l'Holocaust", Kertész hi oposa la pel·lícula *La vida és bella*, de Roberto Benigni, que segons ell sap capturar l'esperit del lloc.

Com encarar l'experiència

Jean Améry, nascut Hans Mayer, es va canviar el nom després de la guerra perquè va decidir abandonar la cultura alemanya. I es va suïcidar el 1978. Primo Levi va morir després de caure pel forat de l'escala: encara ara no sabem si va ser un accident. Imre Kertész va obtenir el premi Nobel de literatura el 2002 i va morir de Parkinson el 2016; recordo que li van preguntar què faria amb els diners del premi i ell va contestar que se'ls gastaria en festes. Cadascun d'aquests tres autors representa una manera diferent d'encarar l'experiència d'Auschwitz, tant en la literatura com en la vida. En català disposem de novel·les, contes i assajos de Primo Levi i d'uns quants llibres de Kertész, però fins ara no s'ha traduït res d'Améry, que de tots tres és el que resulta més dolorós –i potser més necessari– de llegir.

En un dels somnis més recurrents que tenien els presos d'Auschwitz, es veien a si mateixos explicant la seva experiència davant la incredulitat de familiars i amics. Els guardians del camp no es cansaven de repetir-los que, encara que en sortissin, ningú se'ls creuria: no només eren víctimes, sinó que també eren *Geheimnisträger*, portadors de secrets. Més enllà de xifres esgarrifoses i anònimes, aquests tres escriptors van complir el deure de deixar testimoni d'aquell infern: amb ira, amb precisió, amb ironia. Cap d'ells es va deixar destruir, sinó que tots tres es van entestar a continuar sent persones, tot i que l'objectiu del camp era deshumanitzar-los. Tant Améry com Levi i Kertész van considerar que escriure podia ser útil per evitar experiències semblants a la dels camps d'extermini. Com a ciutadans, el mínim que podem fer és llegir-los i mirar d'entendre'ls. ♦♦

OBRO FIL

ANNA GUITART

Que la nostra vida valgui la pena

Recordo perfectament el primer cafè que vaig fer amb ell, perquè va ser quan em va presentar l'Alda Merini. "No l'has llegit mai?" Bastant avergonyida, li vaig dir que no, i llavors li van brillar els ulls: "Doncs és una meravella!" A partir d'aquí, una explicació entusiasmada i entusiasmant sobre l'autora, i la recomanació de llegir *Clínica de l'abandó*, que acabaven de publicar a Cafè Central, amb traducció magnífica de Meritxell Cucurella-Jorba.

El moment em va tornar aquesta setmana, quan va anunciar que deixava l'editorial que havia fundat. L'Antoni Clapés explicava en una carta de comiat que abandonava el projecte de Cafè Central, després de treballar "a favor de la poesia", en paraules seves, durant trenta-dos anys. Quan vaig llegir el correu estava sola, però de seguida vaig dir en veu alta: "A favor de la poesia, i a favor nostre". Em va sortir de l'ànima, perquè crec que és la seva manera d'entendre la poesia. D'escriure-la, de publicar-la, de traduir-la (amb gran excel·lència, per cert: fa ben pocs dies rebia el premi PEN Català de Traducció pel llibre *El desert malva*, de Nicole Brosard, publicat per Lleonard Muntaner). Durant una entrevista, em va explicar una cosa que em va fer entendre què és per a ell la poesia, com la viu. Em va dir que tenim el deure que la nostra vida valgui la pena, que el tenim amb nosaltres mateixos, però també amb els altres. Em va impressionar aquesta concepció col·lectiva, aquest saber-se acompanyat, al món. Aquesta generositat, en definitiva. Ell la practica des de la poesia, i per això no em va mirar amb condescendència quan vaig dir que no havia llegit la Merini, sinó que ho va veure com una oportunitat de descobrir-me-la. Per això, quan va publicar la traducció de l'imprevedible *Tal qual*, de Paul Valéry (Adesiara), ho va fer perquè creia que feia falta que hi fos: és a dir, per a nosaltres.

No sé si li deu haver costat prendre la decisió de deixar Cafè Central. Espero poder compartir un cafè amb ell i preguntar-l'hi. També intentaré donar-li les gràcies per tot el que ha fet, per convidar-nos a habitar la poesia, com li agrada dir, per fer-nos sentir que ens pertany. Com que és un home modest, sé que em farà callar, així que aprofito per dir-l'hi per aquí: moltes gràcies, Toni. ♦♦